

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN

JAG GÅR PÅ FÄRRE BEGRAVNINGAR OM JAG FÅR IN FLER PÅ GYMNASIET”

**- om resursfördelningens roll till skolor i
socioekonomiskt mindre gynnsamma områden.**

Kenneth Jutman

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	Programmet för statsvetenskap
Nivå:	Kandidatexamen
Termin/år:	Ht 2018
Handledare:	Moa Frödin Gruneau
Antal ord	10 185

Abstract:

Denna uppsats syftar till att närmare granska i vilken mån resurser styr skolresultat i socioekonomiskt mindre gynnade områden. Det är en kvalitativ undersökning som visar hur rektorer som arbetar i dessa områden ser på resurstilldelningen. Resultatet av undersökningen är att resurser i form av vilken budget den egna skolan får tilldelad är en mycket viktig fråga då det styr vilka åtgärder de har möjligheten att genomföra men i många avseenden identifieras inte resurser som det största hindret för måluppfyllelse. Än viktigare upplevdes tillgången på rätt kompetens i form av kvalificerade lärare. En viktig del i de socioekonomiskt mindre gynnsamma områdena är det kompensatoriska uppdraget, det vill säga att kompensera med åtgärder som motverkar sämre förutsättningar för vissa elever. I denna fråga var inte resurser det som upplevdes som den viktigaste faktorn utan snarare ett antal samhällsfaktorer som informanterna talade om som hinder för resultatuppfyllelse.

Innehållsförteckning

1. Inledning
 2. Syfte och frågeställningar
 3. Centrala delar i skollagen
 4. Tidigare forskning
 - 4.1 Resursernas storlek
 - 4.2 Rätt kompetens
 - 4.3 Det kompensatoriska uppdraget
 - 4.4 Ekonomisk ojämlikhet begränsar effektiviteten i det kompensatoriska uppdraget?
 - 4.5 Övriga faktorer som påverkar studieresultat
 5. Metod och urval
 - 5.1 Etiska överväganden
 - 5.2 Avgränsningar
 - 5.3 Begränsningar
 6. Resultat
 - 6.1 Resursernas roll
 - 6.2 Kompetensbrist
 - 6.3 Stor andel nyanlända
 - 6.4 Kultur och samhällsfaktorer
 - 6.5 Det kompensatoriska uppdraget
 7. Resultat och reflektioner
- Litteraturlista
- Bilaga 1 email
- Bilaga 2 intervjuguide

1. Inledning

Sverige är ett land som förändrats mycket de senaste fyrtio åren, fortfarande räknas vårt land som ett av världens mest jämlika och det är ett påstående som säkert stämmer i flera avseenden. På ett viktigt område har däremot vårt land minskat i jämlikhet, det ekonomiska. Sverige håller fortfarande världsrekordet med siffror från tidigt åttiotal då landet hade de minsta skillnaderna som uppmätts när det gäller jämlik resursfördelning (Piketty 2014).

Det lättaste sättet att se hur ekonomisk jämlikhet förändrats genom åren är att titta på statistiken. Ett exempel är att titta på den översta topppercentilens andel av den nationella inkomsten. 1982 gick 4.1 % till den absoluta toppen, 2013 var siffran 8.7 %. Med andra ord hade den allra rikaste delen av befolkningen mer än fördubblat sin andel av den nationella inkomsten. Räknar man med de översta tio procenten av de bäst bemedlade så har andelen stigit från 22.4% till 35%. Sverige är inte unikt på något sätt i denna förflyttning av resurser. Men en jämförelse med exempelvis Frankrike eller Tyskland visar att utvecklingen varit större och har gått betydligt snabbare i vårt land än i många andra länder. (World Inequality Database, 2018).

Vad dessa siffror betyder i verkligheten har kartlagts relativt väl inom forskningen. Denna omflyttning av resurser har stora effekter på flera plan, såväl mellanmänniska som samhällsstrukturella. Effekterna är långtgående, förutom den rent uppenbara risken att skapa ett cirkulärt system med mer eller mindre självskriven social reproduktion, (dvs att fattigdom går i arv mellan generationerna) ligger även i att gruppen som hör till systemets förlorare kommer att ha sämre hälsa, vilket gör att det kan vara möjligt att se effekterna av ekonomisk ojämlikhet redan vid födseln (Currie 2011).

Risken finns också att detta leder till ligger i en rubbning av förtroendet för de demokratiska systemen, en upplevelse som till viss del kan sägas vara berättigad då stora resurser i ett fåtal aktörers händer gör att chansen för resurssvagare aktörer att göra sin röst hörd i större sammanhang starkt begränsas. Med tillgångar följer även politisk makt (Stiglitz 2015, Karl 2000).

Göteborg är i detta sammanhang en stad där ökande skillnader syns tydligt. Inte minst genom ökad segregation. Det är en stad som segregeras kraftigt, skillnaderna från stadsdel till stadsdel är i vissa avseenden mycket stora och när det gäller en faktor som flyttkedjor så går de i en riktning, till stadsdelar som anses mer attraktiva. Detta förstärker ytterligare den segregation Göteborg redan har (Andersson et al, 2009)

Hur motverkas då denna utveckling? Det finns säkert många svar på hur ökad segregering kan motarbetas. Men jag har valt att titta närmare på en av de faktorer som forskningen identifierar som allra viktigast. Utbildning (ex. vis Stiglitz 2015). Svenska myndigheter som arbetar inom skolområdet har till sin uppgift att skapa likvärdighet i svensk skola oavsett vilka grundförutsättningar en elev har (Skolinspektionen 2017). Sverige har i likhet med andra OECD-länder ett system för att kompensera för de elever som har sämre förutsättningar från starten, de som har lättast att hamna i utanförskap och bli de som förlorar i bland annat ekonomiskt avseende. I detta avseende, när ekonomisk ojämlikhet blir allt större så blir det också allt viktigare att detta system fungerar, skolan skall ge chansen att bryta cirkeln för de som riskerar att hamna utanför (Skolverket, 2018). Samtidigt visar senaste PISA-undersökningen att de skolor som arbetar med mindre ekonomiskt gynnade elever halkar efter. Mitt fokus i denna uppsats är att lägga mer kunskap till vilken roll resurser har för skolor i Göteborg som ligger i och verkar inom områden där eleverna är socioekonomiskt mindre gynnade. Jag har valt att närmare granska resursfrågan ur ett antal rektors synvinkel och försökt närma mig frågan på ett öppet sätt. Är detta den verkliga frågan när det gäller deras uppdrag, eller hur definierar de problemen kring uppdraget att kompensera för socioekonomiska faktorer?

Uppsatsens titel är ett citat från en intervjuad rektor i ett socioekonomiskt mindre gynnsamt område och var ett exempel på hur dessa informanter ser på allvaret i sitt uppdrag.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att försöka närmare kartlägga vilken vikt tilldelade resurser har för det faktiska resultatet från utförarnas perspektiv och att granska hur utförarna ser på resurser och vad de upplever står i vägen för måluppfyllelse.

PISA (Programme for International Student Assessment) är en rapport som görs var tredje år med syftet att undersöka vilken nivå studenter i 15-års åldern ligger på gällande tre ämnen: naturkunskap, läsförståelse och matematik. 72 länder deltar i den och av dem är samtliga 35 OECD-länder med. Den rapport som kom 2012 visade på mycket nedslående resultat och en försämring jämfört med rapporten från 2009 vilket ledde till en upphettad debatt i svenska medier. I den PISA rapport som publicerades 2016 fanns ett antal upplyftande punkter, Sverige hade förbättrat resultatet på ett antal punkter och var tillbaka på 2009 års nivå. Även om det är för tidigt att tala om en bruten trend då resultaten fortfarande är sämre än 2006 års undersökning så fanns ändå orsak till viss optimism. Utom i ett avseende. Sverige visar en signifikant ökad

effekt av socioekonomisk bakgrund. (PISA 2015) Med andra ord, skillnaden i bakgrund får allt större betydelse för skolresultaten, till elever i mindre gynnade områdens nackdel.

Enligt samma rapport har Sverige ett system för kompensatorisk resursdelning som ligger på genomsnittlig nivå jämfört med övriga OECD-länder, men resurserna upplevs av rektorerna som otillräckliga, det uttrycks så här i rapporten: ”Både i Sverige och i OECD som helhet upplever rektorer på skolor som har en relativt mindre gynnsam socioekonomisk sammansättning en större brist på såväl materiella resurser som på lärare, jämfört med skolor med en mer gynnsam socioekonomisk sammansättning” (PISA, 2015). Meningen från PISA-rapporten om upplevelse av brist på resurser ledde till denna undersökning, jag ville ta reda på hur de som arbetar i dessa områden ser på resursfördelningen i svensk skola och vad de menar saknas.

De frågor denna uppsats främst försöker svara på syftar till att i någon mån fylla igen hålet mellan intention och verklighet. Om skolan tilldelats ett kompensatoriskt uppdrag genom en noggrant framtagen formel för fördelning som skall ge elever en chans att bryta den ekonomiska ojämlikheten och göra faktorer som elevers födelseplats och bakgrundsförhållanden mindre viktiga för studieresultaten blir några frågor nödvändiga att få svar på. Då jag använder en kvalitativ metod där jag intervjuar rektorer för att närmare undersöka detta behöver jag dela upp det i ämnesområden där mina informanter har närmare kunskap. Det leder till tre ämnesområden.

1. Hur ser de som utför uppdraget på resurstilldelningen?

Med andra ord, om rektorerna ser det som att resurserna är för små tilltagna behöver jag veta mer om vad de anser saknas. Genom att ställa frågan öppet finns möjligheten att utveckla om detta är det huvudsakliga problemet eller hur de identifierar det.

2. Hur fungerar det att rekrytera rätt kompetens till ekonomiskt mindre gynnsamma områden enligt rektorerna?

Även detta kan förstås definieras som en resursfråga. Då detta var det andra område som togs upp av PISA-rapporten som ett huvudproblem i socioekonomiskt mindre gynnade områden blir frågan viktig att ställa för att få en ytterligare pusselbit i hur långt rektorerna är från att kunna öka resultaten för elever med mindre gynnsam socioekonomisk bakgrund.

3. Vilka problem upplever rektorerna står i vägen för att uppfylla det kompensatoriska uppdraget?

Denna fråga är inte med för att hitta ”lösningen” på alla faktorer som påverkar hur skolan lyckas med utbildningen för elever med mindre gynnsamma förutsättningar. Tanken är att få en närmare inblick i informanternas världsbild när det gäller deras uppdrag och vilka utmaningar som är de största när det gäller att nå förbättrade resultat.

3. Centrala delar i skollagen

Hur svensk skola arbetar i frågor om likvärdighet styrs ytterst av skollagen. Det gör det nödvändigt med genomgång av hur lagen ser ut och vilka krav som ställs på skolan för att se vilka lagtexter som styr skolans arbete.

Skolornas uppgift är enligt skollagen (1 kap § 8): ”Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.”

Det är kommunerna som styr fördelningen (2 kap § 8.b) vilket innebär att olika kommuner kan ha något olika principer för hur resurserna fördelas. Principen är ändå att utbildningen skall vara likvärdig, oavsett var du bor (2 kap § 9). Ansvaret för fördelningen inom en skolenhet faller på den enskilda rektorn (2 kap § 10)

Skolan har fått som uppdrag att även kompensera för de elever som har mindre gynnsamma förutsättningar att lyckas i skolan, det beskrivs i en rapport från skolinspektionen på följande sätt: ”Centralt är att skolan både ska kompensera elevers olika förutsättningar så att alla elever får samma möjligheter och ge eleverna de utmaningar de behöver för att nå så långt som möjligt” (Skolinspektionen 2010)

Att detta är ett prioriterat område av regeringen visas av att det skjutits till en del pengar under 2018 för att stärka likvärdighetsuppdraget, sex miljarder har avsatts bland annat för att öka förutsättningarna för en likvärdig skola och höja lärarlönerna. (Regeringen.se)

4. Tidigare forskning

Att försöka skapa ett samlat grepp kring vilka faktorer som skapar resultat eller bristande resultat i skolan innebär att behöva undersöka många vitt skilda forskningsfält. Några av de vinklar som återkommer handlar om politisk-ideologiska eller pedagogiska, andra avtäckar frågor om segregation eller folkhälsa för att bara nämna några. Exakt vilka faktorer som skapar

förbättrade skolresultat är en diskussion inom forskningen som pågått i många år. Här kommer de tre faktorer som har störst betydelse för detta arbete att presenteras och de är valda utifrån den tidigare presenterade frågeställningen. Storleken på resurserna, vilken vikt som bör läggas vid lärarkompetensen och det kompensatoriska uppdragets utmaningar och betydelse.

Detta behöver även sättas i det större sammanhang som nämndes i inledningen: Kan skolan beroende på resurser kompensera för de nackdelar som en socioekonomiskt svagare start i livet ger? Då krävs även en översiktlig blick på den forskning som sätter skolan i förhållande till samhället i övrigt då det även finns en hel del forskning som talar om att samhällsfaktorer i många avseenden kan påverka möjligheterna för skolan att uppfylla det kompensatoriska uppdraget.

4.1 Resursernas storlek

Skolverket publicerade en kunskapsöversikt i frågan sammanställd av Jan-Eric Gustafsson och Eva Myrberg år 2002. Summan av denna forskningsöversikt är att den samlade forskningen visar övervägande att det finns en betydande koppling mellan resurser och resultat. Andra viktiga faktorer som positivt påverkat resultaten är exempelvis lärarkompetens och i viss mån (även om detta inte är obesträtt) även klasstorleken. Det finns naturligtvis vissa problem med att enbart citera forskning gjord för mer än 25-30 år sedan då samhället ständigt förändras plus att denna kunskapsöversikt helt verkar fokusera på kvantitativ forskning, men ett antal arbeten är ändå centrala för hur forskningen gått kring ämnet. Denna berättar att det första betydande studien på området är den så kallade Colemanrapporten som sammanställdes redan 1966. Några av de viktigaste slutsatserna ur denna rapport var bland annat hemmiljöns betydelse, och vilken betydelse faktorer som ambitionsnivå och insats från skolkamrater hade på resultaten. Denna undersökning hade stor betydelse för vidare forskning såväl som amerikansk politik på området (Gustafsson, Myrberg, 2002).

Den forskning som citeras i denna kunskapsöversikt visar långt ifrån upp en enhetlig bild av hur forskningen talar om korrelationen mellan resurser och resultat. Tvärtom beskrivs relativt motsatta ståndpunkter i frågan där forskning som citeras där till att börja med Hanusheks arbete från 1989 ifrågasätter resursernas roll, han uttrycker det på följande sätt i sin sammanfattning: *"Indeed, detailed research spanning two decades and observing performance in many different educational settings provides strong and consistent evidence that expenditures are not systematically related to student achievement."* (1989)

Hanushek har inte direkt förblivit oemotsagd i denna slutsats, när han gjorde sin undersökning använde han sig av metadata, dvs sammanställde data från många olika undersökningar för att kunna dra slutsatser. En senare undersökning gjordes av Hedges, Laine och Greenwald (1994) där i stort sett samma data användes men annan teknik och där ledde deras resultat till helt andra resultat vilket ledde till slutsatsen att resurser visst har effekt på resultaten. Kritiken mot Hanushek summeras bland annat så här: *“The analytic method he used to synthesize results across studies has low statistical power, and hence his conclusion (accepting the null hypothesis) would seem particularly suspect. Reanalysis with more powerful analytic methods suggests strong support for at least some positive effects of resource inputs and little support for the existence of negative effects.”* (Hedges et al 1994).

Ännu ett exempel från denna kunskapsöversikt tar upp en betydande satsning som gjordes i Austin, Texas 1989 och fem år framåt. Utvärderingen visade att i 13 av de 15 skolor som extra resurser satsades så var resultaten oförändrat låga medan i två av skolorna hade resultaten förbättrats betydligt. I de 13 skolor som inte förbättrat resultaten hade resurserna använts till minskade klasser och fler anställda lärare. De två skolor som avsevärt förbättrat sina resultat hade förutom minskningar i klasstorlek även ändrat pedagogiken gällande exempelvis matematik och läsning, integrerat elever som fått specialundervisning i vanliga klasser. De hade även infört skolhälsovård och startat ett program för att involvera föräldrar i skolarbetet (Gustafsson, Myrberg, 2002). Inte material som ensamt räcker för att kunna bedöma resursers roll i skolresultat, men för detta arbetes skull kanske en ledtråd som säger att resurser inte som enda åtgärd kan förknippas med resultat, utan kräver ett sammanhang för att fungera resultathöjande.

4.2 Rätt kompetens

Kompetensfrågan har flera steg som forskningen undersökt närmare, inte bara lärarna påverkar resultatet utan även de andra delarna i organisationen är viktiga. Ledarskapet är en viktig komponent i slutresultatet då rektorerna på skolan har en stor del i att skapa en miljö där hela organisationen kan prestera på högsta möjliga nivå. Såväl motivation och ledarskap av organisationen som en klar linje för hur resultaten skall nås är viktiga (Waldron et al, 2011. Hoppey & McLeskey, 2010).

Ytterligare en viktig resurs för skolor som arbetar i socioekonomiskt mindre gynnsamma områden är speciallärare och specialpedagoger. Specialpedagogen arbetar med bland annat konsultation och vägledning av lärarkåren och elevassistenter, kontakter utanför skola som till

exempel Barn och ungdomspsykiatri medan specialläraren har mer av undervisning på sitt bord, företrädesvis i mindre grupper (Göransson et al 2015).

Att lärarens kompetens och skicklighet är viktig verkar forskningen vara överens om från vad jag kunnat finna. Vilken kompetens lärare har är inte bara viktigt, vid strävan att förbättra resultat är lärarens kompetens något som måste tas hänsyn till (Darling-Hammond 2000). Detta är ännu viktigare i socioekonomiskt svagare områden då de elever som gynnas allra mest av hög lärarkompetens är de elever som presterar lägst (Sanders & Rivers 1996). En undersökning visar att skillnaderna i akademiska resultat där lärarens kompetens är otillräcklig kan vara så stor som 20 procent (Laczko-Kerr & Berliner 2002).

En skicklig lärare sitter på ett antal instrument och en kompetens som inte går att enkelt återskapa utan den träning som åratals skolning trots allt ger. Inte för att försök inte har gjorts. Laczko-Kerr & Berliner berättar vidare i tidigare nämnda rapport att i USA gjordes ett försök att snabbträna lärare för att råda bot på den lärarbrist som rådde. Ett mycket ambitiöst program startades under namnet Teach For America eller TFA. Värvningen skedde från USA:s toppuniversitet, där elever som tagit sin examen erbjöds ett arbete. De elever som valde att ansluta sig till programmet fick en åtta veckors intensivkurs. Efter detta fick de arbete som lärare i behovsområden i fattiga områden eller på landsbygden. Det är kanske ingen jättelik överraskning att TFA inte slog väl ut och har kallats ett cyniskt experiment med de elever som bäst behöver tillgång till verkligt kompetenta lärare (Laczko-Kerr & Berliner, 2002).

Även kompetensfrågan har fler faktorer att ta hänsyn till, att enbart hitta rätt kompetens räcker inte, det gäller också att hitta framgångsrecept för att få lärarna att vilja stanna. I synnerhet om de är nyligen utexaminerade. Ett relativt nytt forskningsområde är vad som skapar resiliens hos lärare, det vill säga att de inte snabbt ger upp sitt uppdrag och går vidare från uppdrag som uppfattas som alltför tunga. Den personliga drivkraften är central, men även åtgärder kan behövas i form av kollegialt stöd som mentorsprogram och en minskad initial arbetsbörda (Buchanan 2010, Beltman et al 2011).

4.3 Det kompensatoriska uppdraget

Det kompensatoriska uppdraget är det som särskiljer uppdraget med elever från en socioekonomiskt mindre gynnad bakgrund. Hur det extra bidrag som går ut till skolorna är utformat påverkar hur väl skolorna kan utföra sitt uppdrag. En av de frågor som skolan måste adressera är att vissa elever börjar på en lägre nivå i fråga om språk. Det uttrycks så här av Greg

Wiggan (2007): "Students from lower social classes presumably are predisposed to lower school performance because their cultural and linguistic codes differ from that of the school system." Låg utbildningsnivå är också något som ofta flyttar med mellan generationerna vilket gör att dessa skolor behöver kompensera för att skoltradition kanske inte finns i familjen. (Lindahl et al, 2012). Det finns även en isolation i områdena som gör att det språk som är accepterat och förväntas av eleverna av deras omgivning fungerar sämre utanför den egna kontexten och kan vara en negativ faktor för framtiden i högre skolning och på arbetsmarknaden (Widigson 2013). Hur den kognitiva förmågan utvecklas hos barn är även det en fråga om socioekonomiska förutsättningar. Forskning finns som kopplar ihop kognitiva förmågor med framtida inkomster. Vare sig barnet är född med låg eller hög kognitiv förmåga är utvecklingen positivare för barn från gynnsammare förhållanden (Jämlikhetsrapporten 2017)

4.4 Ekonomisk ojämlikhet begränsar effektiviteten i det kompensatoriska uppdraget?

Att kompensera för andra aspekter innebär att behöva titta närmare på frågor som ligger utanför skolans kontroll som till exempel segregeringens effekter. Detta är ett område med ett inbyggt moment 22. Det kompensatoriska uppdraget är alltså till för att motverka sämre förutsättningar för elever och de sämre förutsättningarna som ligger utanför skolans kontroll försämrar möjligheten att utföra det kompensatoriska uppdraget. Ekonomiska förutsättningar är i hög grad kopplade till områden där situationen för skolan blir att skolans uppgifter påverkas av detta och tvingas till arbetsuppgifter som skiljer sig från skolor i socioekonomiskt starkare områden. Mycket av den forskning inom segregation jag funnit med mest substantiellt innehåll för denna uppsats är beställda av organisationer som Rädda Barnen, eller underlag för olika städer som söker efter ett samlat grepp kring problematiken.

I detta stycket har jag blivit tvungen att utelämna en del av den forskning som är baserad på vissa förhållanden gällande USA och en del andra länder då segregering och de villkor som följer på den ser så pass annorlunda ut jämfört med svenska förhållanden. Ett exempel på det är att i USA är en del av problematiken så kallade "Working Poor". Människor som trots att de har arbete befinner sig nära eller under fattigdomsstrecket. Detta är ett ökande fenomen även i Europa men Sverige går skiljelinjen snarare vid de som har eller inte har arbete när det gäller ekonomiska förutsättningar (Salonen 2011, Lohmann, 2008).

Ett antal av de effekter som socioekonomiskt utsatta områden är för att nämna några: Försämrad hälsa i området, bland annat på grund av ohälsosamma vanor som sämre nutrition (McKinnon et al 2014). Chansen att fastna i kriminalitet är även det en risk som ökar med ökad segregering, vilket ytterligare blir en tyngd för socioekonomiskt mindre gynnade områden (Billings et al, 2013. Malmberg et al. 2013).

En forskare som arbetat länge med att forska i dessa frågor är Tapio Salonen. Så här uttrycker han det i en rapport framtagen för Kommission för ett socialt hållbart Malmö: ”det är förbättrade ekonomiska villkor överlag som lägger grunden till att människor själva kan välja var de bosätter sig och får förmåga att ha kontroll över sina egna liv.” (Salonen 2012). Salonen argumenterar vidare för att höja försörjningsstödet, att sätta igång en diskussion på nationell nivå gällande riksnormen för försörjningsstöd.

Ekonomisk ojämlikhet kan med andra ord sägas vara en huvudkomponent i skapandet av segregering. Segregeringen kan sedan bli en självvullande snöboll, generation efter generation skapas social reproduktion som gör att trenden blir allt svårare att bryta. En slutsats som forskare från flera håll dragit är att de åtgärder som tas för att motverka segregation inte enbart handlar om skolåtgärder eller ens områdesspecifika åtgärder. Resultat hänger ihop med en helhetsbild, där även faktorer som omfördelning och andra rikspolitiska åtgärder måste beaktas (Andersson et al, 2010, Salonen, 2012, Solga, 2014, Stiglitz, 2015).

4.5 Övriga faktorer som påverkar studieresultat

Det är viktigt att göra klart att forskningen talar om betydligt fler faktorer som detta arbete inte kommer att behandla mer detaljerat, en av dem var frågan om hemmiljön som viktig förutsättning till skolframgångar, klasstorleken kan vara en faktor som påverkar, vilken pedagogik som tillämpas är bara några av de faktorer som en hel del forskning ägnats åt för att närmare kunna identifiera vad som är framgångsfaktorer. Dessa redovisas inte närmare då syftet inte är att få ett helhetssvar på frågan om vad som skapar skolframgångar utan enbart att försöka ta reda på vad resurstilldelningen till dessa skolor har för betydelse.

5. Metod och urval

Jag försöker här att följa Kvale & Brinkmanns (2009) rekommendation att redovisa metod och vilka avväganden som gjorts steg för steg för att hålla maximal transparens till hur resultaten erhöles. De rekommenderar att ”...metoderna beskrivs så detaljerat att läsaren kan förvissa sig

att intervjudesignen är relevant för undersökningens tema och syfte, bedöma resultatens tillförlitlighet och i princip kunna upprepa undersökningen.”(s 297)

Som metod har jag för denna uppsats valt att intervjua fyra rektorer som arbetar i de områden som har extra tillförsel i resurser för att kompensera för socioekonomiska faktorer. Till att börja med valde jag ut nio skolor av de som lyfter ett extra bidrag för att kompensera för att de har många elever med socioekonomiskt mindre fördelaktig bakgrund. Alla dessa skolor delade samma grundförutsättning. De tillhörde alla de skolor i Göteborg som hade extra tilldelning av resurser som kompensation för socioekonomiska faktorer och de hörde alla till de skolor som är högst kompenserade. Först skickades ett mail där syftet med undersökningen angavs, sedan kontaktades de via telefon för att boka en tid. Denna tidsbokning var ofta i sig ett samtal kring förutsättningar vilket även i viss mån senare påverkade hur frågorna ställdes.

Dessa är de skolor där rektorerna intervjuats:

Skola	Plats	Indexplacering	Obehöriga till gymnasieskolan i %
Sjumilaskolan 7-9	Västra Hisingen	313	43,7
Lövgårdesskolan 4-9	Angered	244	34,0
Sandeklevsskolan 2	Bergsjön	289	40,2
Utmarksskolan	Kortedala	296	41,3

Urvalet blev till sist acceptabelt ur den vinkeln att jag upplevde att jag fick de svar jag behövde för undersökningen. Valet av metod kom fram efter ett antal överväganden, och ledde i slutänden till en teoretisk valsituation.

Avsikten var till att börja med att göra denna uppsats med en deduktiv ansats, med andra ord att utgå från befintlig forskning för att försöka finna var luckorna i resurser finns från perspektivet av de utförare som hanterar verkligheten. Resursfrågan är central när det gäller att nå resultat, detta var den ingångspunkt som användes vid försöken att göra en mall för hur frågorna skulle ställas och efterbearbetas.

Vid första intervjubokningen lade jag fram avsikten att kartlägga vari resursbristen ligger och hur den från informanternas synpunkt skulle behöva förändras för att nå önskade resultat och

fick en respons som i princip gick ut på att resurser är bara en del av utmaningen, och inte alltid den största. Liknande respons kom från flera informanter redan vid telefonbokningen. Det är inte bara en fråga om resurser.

Detta ledde till att jag fick göra en kursändring i metodik där den frågemall som utformats mer blev ett stöd för att skapa en diskussion där informanten fick definiera problemsituation, utmaningarnas karaktär och vilka lösningar de ansåg fungerade. Resurser var fortfarande huvudfrågan, den fråga som behandlades i samtliga diskussioner och var fortfarande den viktigaste utgångspunkten för diskussionerna, men mestadels styrdes diskussionen av vad informanterna hade att berätta.

I försöken att följa den empiri som intervjuerna gett blir ansatsen alltså abduktiv, med andra ord att jag fick vrida en aning på ordningsföljden och hitta mer forskning inom forskningsgrenar som jag kanske inte planerat till en början för att bättre förstå och tolka resultaten.

Kring urvalet fanns ett par kriterier som behövde uppfyllas för att försöka få en så korrekt bild av situationen som möjligt.

1. Informanterna skulle komma från olika stadsdelar. Denna utgångspunkt för att svaren på frågorna inte skulle bli för "platspecifika". Med andra ord, med den begränsade kunskap jag hade innan fanns tanken att vissa stadsdelar kanske arbetar med förutsättningar som är unika för stadsdelen ifråga, detta gör att jag skulle få en vidare uppfattning av problembilderna om jag får svar från flera olika områden som räknas som socioekonomiskt förfördelade.
2. Intervjupersonerna skulle komma från de områden som satsar mest på kompensation för socioekonomiska faktorer. För att svaren skulle ha relevans krävs att de informanter som valts ut måste vara i frontlinjen av problematiken.
3. Samtliga informanter skulle vara rektorer på högstadienivå. Detta begränsar till viss del vad som skulle kunna kallas effekten av skolsatsningar ur ett perspektiv då det finns forskningsrapporter som talar om betydelsen av tidiga insatser för att komma åt socialt utanförskap (exempelvis Persson 2012). Dock är det svenska betygssystemet upplagt så att den första gången en svensk skolelev får betyg är höstterminen i sjätte klass (skolverket.se). Detta gör att för denna undersökning skulle det vara enklare att se hur nuläget såg ut mellan tilldelade resurser och faktiskt resultat genom att enbart välja högstadier.

Då målet är att närmare granska förhållandet emellan intention och verklighet valde jag intervjuer av informantkaraktär som metod. Detta för att dessa rektorer sitter på praktisk kunskap som är unik för deras ställning. Informantintervjuer bör präglas av centralitet, kunskap och erfarenheter som deras position har gett dem som inte kunnat hittas på andra håll (Esaiason et al, 2017)

Intervjuerna har efter bandinspelning transkriberats, och när jag läste igenom och upplevde att jag hittat en röd tråd i rektorernas berättelse så valdes ett antal områden ut för analysen. Sedan lades citaten till respektive område.

En fråga som tillkom efter skapandet av intervjuguiden var upplevelsen av flyktingströmmen kring 2015. Denna tillkom efter den första intervjun då informanten ägnat en hel del tid till att förklara problematiken som uppstod och att jag förstod att detta var en omständighet som till stor del format mycket av arbetsmetodiken i dessa skolor på senare år. Min förförståelse på området var att dessa skolor fått en hel del extra arbete i samband med ensamkommande flyktingbarn. Men jag hade inte på långa vägar förstått omfattningen vilket gjorde att denna fråga för dessa skolor blev mycket relevant för såväl resursfrågan som måluppfyllelse. Frågan hur detta upplevdes ställdes i någon form till alla informanter.

5.1 Etiska överväganden

Ytterligare en avvägning som behövde göras var inom det etiska området. Kvale och Brinkmann identifierar en tidig forskningsfråga att ställa sig. Kan intervjuerna vara skadliga för intervjupersonerna? (Kvale & Brinkmann 2013). Då det tidigt blev klart att betydligt färre än dessa nio som jag valt ut skulle kunna ställa upp på mina intervjuer skulle en fullständig anonymisering av svaren bli svår för att inte säga omöjlig, åtminstone om värdefulla svar innehåller mycket områdesspecifika uppgifter.

Då tanken var att intervjupersonerna själva skulle identifiera problembilden, dvs att diskussionen bara skulle vara styrd i bemärkelsen att mina grundfrågor fick ett svar skulle detta kunna innebära problem om till exempel en intervjuperson identifierade attityder och bemötande från huvudmannen som ett av de stora problemen. Att prata illa om sin arbetsgivare skulle kunna få negativa följder för informanten samtidigt som uppgiften hade haft värde för att kunna analysera helhetssituationen. Jag frågade informanterna om de kände någon oro för att citeras men tre av fyra svarade alla någon variant av: ”Alla vet ändå vad jag tycker om det här”. Vid det enda fallet där oro uttrycktes för hur uppgifterna skulle användas lovade jag att

skicka de citat via email som jag tänkte använda i arbetet för att inte kliva över några etiska gränser och de godkändes av informanten.

Det visade sig att detta område inte var någon källa till oro då ingen av informanterna hade den bilden. Tvärtom, i den mån arbetsgivaren eller chefer nämndes var det i uppskattande ordalag, ord som bollplank och resurs användes i stället. Samt att jag fick veta att Göteborgs stad har en resurs som uppfattades som värdefull i vad som kallas Center för skolutveckling, som fungerar som hjälp och stöd i utvecklingsarbetet.

Jag har valt att inte kalla rektorerna vid namn utan istället som Rektor 1-4 då de faktiska namnen inte fyllde någon egen funktion för undersökningens resultat.

5.2 Avgränsningar

Jag har även tvingats göra ett något snävare urval mellan citat och slutsatser än jag initialt hade planerat. Då min oerfarenhet att intervjua gjorde att diskussionen ibland gled iväg ganska långt från ämnet fick jag välja bort sådant som i sig var intressanta uppgifter men hamnade något utanför frågeställningen som denna uppsats försöker besvara. Jag var också tvungen att ta bort delar där jag uppfattade det som att mina följdfrågor varit för ledande, då redovisningen skulle berätta om informanternas bild i frågan, inte sådant som kan ha färgats för kraftigt av min förförståelse.

Inga frågor har heller tagits med i intervjuguiden gällande hemmiljö även om frågan tidigt togs upp av informanter och har redovisats i den mån det verkade relevant för arbetet. Förutom att det hamnar något utanför studiens fokus finns ännu en tanke med att inte gå för djupt i det ämnet. Detta kan bara bli den bild som rektorerna har. För att få en rättvisande bild av den frågan skulle krävas en ytterligare kategori av informanter: Föräldrar och möjligen barnen som går i skolan. Detta hade troligen krävt ett eget arbete.

5.3 Begränsningar:

Fyller då denna undersökning sitt syfte? Finns ett svar att finna i denna undersökningsmetod med tillräcklig validitet? Jag tror att de frågor jag haft i frågeställningen besvarats i den mån det går från de förutsättningar som fanns. Efter fyra gjorda intervjuer hade vissa saker återkommit i svaren från informanterna och jag ansåg att jag kunde måla upp en bild av hur verkligheten såg ut för dessa, vilket gjorde att jag upplevde teoretisk mättnad som mötte syftet. En invändning som jag till viss del skulle hålla med i är att det kunde haft ett värde med fler

informeranter. Som jag tidigare nämnde var målet att försöka få in nio rektorer med erfarenheter från att arbeta med dessa specifika förutsättningar, men det var svårt bara att få in fyra. Faktum är att responsen var att om jag kunde återkomma efter jul skulle det vara lättare att boka in en tid, men efter en del resonering med de rektorer jag fick tag på ledde detta till att två av dessa intervjuer var efter att deras arbetstid var slut för vilket jag är mycket tacksam. En av intervjuerna gjorde att vi för att kunna träffas möttes i ett tomt kafé i ett gym för att ta intervjun strax innan informanten skulle leda ett träningspass.

Är rätt personer intervjuade för syftet? Med tanke på vilka svar jag fått genom intervjuerna är svaret på den frågan både ja och nej. Ja för att dessa personer har stor erfarenhet av arbete i områden med de förutsättningar jag sökte och de kunde identifiera problemet som de upplevde med sitt arbete i förhållande till resursfrågor. Designen har däremot en brist i att macroperspektivet saknas, och för att nå den kunskap som finns bakom styrdokumentet som går att hitta för både hur Göteborgs stad och skolverket arbetar hade det varit värdefullt att få bilden från de instanser som arbetar med beslutsfattandet och utförandet på nivåerna ovanför skolan. Denna undersökning ger svar på frågorna om resursfördelning från rektorers upplevelse. Men det är viktigt att göra klart att det inte är något heltäckande svar på resursfrågorna som helhet.

6. Resultat

6.1 Resursernas roll

Diskussionerna kring resurser och resursers roll blev inte riktigt som jag hade förväntat mig. Men när frågan formulerades fanns i varje fall exempel på vad de ansåg att de skulle behöva lägga större resurser på. Dessa åtgärder för ökad måluppfyllelse var ofta mycket specifika och i flera exempel mer inom det kompensatoriska uppdraget än i rena skolåtgärder. Detta för att dessa skolor alla definierade sina områdesspecifika problem. En rektor pekade på några kompetenser som inte fanns plats för inom nuvarande budget.

”en specialpedagog till här och jag skulle behöva ha en speciallärare som är inriktad på språk.” -Rektor 2

Bland de resursproblem som påpekades hade en del att göra med otillräckliga lokaler eller åtgärder som skulle behöva göras utanför den rena läroplanen, då resursfrågan behandlades var dock samtliga informanter klara över att det är inte enbart en fråga om hur stor högen med pengar är, många fler faktorer kopplade till resurser finns som också måste adresseras. Främst

resurserna gällande kompetenser. Däremot fanns en tanke att vilken arbetsmetodik som används och vilken arbetsmiljö som skolan hade skapat var viktiga för måluppfyllelse.

”Jag vill bara säga en sak med detta med resurser och så. Man får inte heller gömma sig bakom det. Det finns väldigt, väldigt, väldigt mycket man kan göra i skolutvecklingshänseende med de resurser man har sen, jag vet inte vilken rektor du skulle fråga som skulle säga att han eller hon hade tillräckligt med resurser. Jag vet inte vem som skulle svara ja på det.” – Rektor 2

En rektor började vid sin beskrivning av sitt uppdrag med att tala om index. Genomsnittsskolan i Göteborg skulle på detta index ligga på 100, en skola med mycket goda chanser till måluppfyllelse i ett socioekonomiskt starkare område skulle kanske ligga kring 50. Den egna skolan låg enligt samma index på siffran 277. Måluppfyllelse från de förutsättningarna kan nog utan att överdriva sägas vara en betydligt komplexare uppgift där varje extra krona som kan skjutas till skapar ökade chanser till vad som menades vara slutuppgiften för informanten. Att få så många av sina elever som möjligt in på gymnasiet. Här uttrycktes viss positivitet i frågan, en budget har nyligen lagts som skulle ge bättre förutsättningar och den organisation som staden nu har menades kunna innebära en förbättring för skolan.

”Jag ser mycket ljusare på framtiden än jag gjorde för ett år sedan.”- Rektor 3

6.2 Kompetensbrist

Att lärarbristen är stor i Sverige är ofta omskrivet och debatterat. Denna problematik ser rektorerna ännu tydligare i socioekonomiskt mindre gynnsamma områden. Det är enligt informanterna en betydligt större uppförsbacke i rekryteringen då betydligt mer krävs av en lärare i dessa områden än i ett område med starkare socioekonomiska förutsättningar. En lärare i ett av dessa områden erbjuds en stor tillfredsställelse och ett av samhällets viktigaste arbeten, men också en svårare och betydligt mer komplex uppgift med fler komponenter. Alla informanter talade mycket uppskattande om den kompetens och det starka engagemang som fanns hos den egna personalen. Problemet ligger däremot i nyrekryteringar, att attrahera rätt typ av kompetenser. En informant påtalade direkt när resursfrågan kom upp att:

”Kompetensbristen är mer alarmerande än resursbristen” Rektor 4

När denne närmare utvecklade problematiken beskrevs det så här:

”man tänker att okej om jag. Jag har en skola i utanförskapsområde och en skola som inte ligger i ett utanförskapsområde, lönen jag får är ju mer eller mindre detsamma, ska jag lägga ner mycket mer kraft och energi eller ska jag göra det lite bekvämare för mig?” Rektor 4

Med rätt kompetenser gäller alltså inte bara frågan om rätt utbildade kompetenser, utan de måste också hitta den typ av lärare som är beredd att lägga in en extra insats, som brinner för sitt uppdrag. Även om detta överlag var intrycket, att rekrytera riktigt skickliga lärare är en komplicerad uppgift oavsett skola, så fanns ändå i flera fall intrycket att det gått bättre än väntat på den egna skolan. Flera av rektorerna talar om att när de tog arbetet stod de inför ett massivt förändringsarbete för att försöka få en krisande skola på fötter igen. Detta uppfattades som något positivt av större delen av personalen som varit tvungna att arbeta i en undermålig arbetsmiljö. Men de starka förändringar som var tvungna att ske för att nå ökade resultat ledde ändå till att vissa som inte var ombord gällande förändringsarbetet valde att sluta. Med andra ord, den rektor som valt detta uppdrag har själv inte en enkel väg till förbättringar. Två av rektorerna berättade att de headhuntats till platsen av mycket envisa personer och först efter viss tvekan tagit uppdraget. Även rektorsfrågan kan alltså innehålla en komplikation gällande rekrytering. Huvudmännen måste även de hitta rätt kompetenser, med vilja att springa in i elden istället för ifrån den.

Lönen identifieras från ett stort till ett mycket stort problem, den extra insats som lärarna förväntas göra åtföljs inte av någon förbättring i lön, snarare tvärtom. Att byta till en skola i en mer välbärgad stadsdel kan betyda extra tusenlappar i lön, en faktor som inte underlättar en redan svår situation. Lönen beskrivs som en av många faktorer, det är inte bara lönen som gör att lärare väljer till en skola, men ändå inte någon liten faktor.

Där borde man underlätta för rektorer i förortsområdena att det ska finnas incitament som gör att vi har lättare att få ut mycket kompetent personal. – Rektor 3

Kompetensfrågan är en fråga som lägger sten på börda för rektorerna, detta innebär att dessa skolor ofta har en lägre andel behöriga lärare, där behovet av behörighet kanske är som störst:

Vi har ju statistik på att det är färre behöriga lärare på skolor i utanförskapsområden än det är på andra innerstadsskolor. Rektor 4

Dessa skolor kan inte konkurrera med lönen, detta leder till ännu en effekt när det gäller nyutexaminerade lärare. En rektor berättade om en situation som upplevdes har uppstått ganska nyligen. Nyutexaminerade lärare instrueras av skola och facket att ha högre löneanspråk. Samma informant uppfattade detta som i grund och botten positivt då lärarlönerna och statusen på yrket verkligen behöver höjas. Men det ställer till ett problem att anställa de nyutexaminerade med annan lön än den personal som redan är på plats:

”om jag skulle rekrytera på mig folk som lyfter högre lön än de som har varit här i 10 år, det blir inte bra.” – Rektor 3

Från flera håll lyftes tanken att de skolor som ligger i socioekonomiskt mindre gynnsamma områden skulle behöva ha möjligheten att konkurrera med ett lönepåslag som utgick till lärare i socioekonomiskt mindre gynnsamma områden. Exempelvis då genom öronmärkta pengar till detta syfte. Detta hade påtalats av flera informanter för såväl lokala politiker som politiker ända upp till regeringsställning som besökt den egna skolan. Politiker oavsett politisk färg hade uppfattats som mycket förstående till detta förslag, men den politiska viljan verkar inte finnas där. Enligt en informant för att de möjligen inte vill väcka den björn som sover, och kanske sätta igång en lönespiral.

6.3 Stor andel nyanlända

När 2015 års flyktingströmmar började anlända påverkade detta i hög grad alla de skolor som är med i undersökningen. Många ensamkommande flyktingbarn ställde informanternas skolor inför en stor utmaning. Samtliga informanter berättar om en massiv tillströmning till den egna skolan vilket i många avseenden påverkade arbetet. Situationen upplevdes av samtliga som hanterbar på grund av den stora kompetens som finns inom skolans väggar. Engagerad och skicklig personal med stor vana av att hantera nyanlända elever gjorde att det gick bättre än vad som kunde förväntas.

”Vi var vana vid att jobba med det. Det fanns en erfarenhet och en kompetens här på skolan så vi kämpade ju på bäst vi kunde.” - Rektor 4

Detta var ett tillfälle där resurstilldelningen inte upplevdes som helt väl avvägd, en rektor berättar (vilket senare bekräftades av en annan rektor) att när de nyanlända placerades på skolor fick skolorna ett extra bidrag på 2000 kronor per elev och månad. Men bara om eleven ännu

inte fått uppehållstillstånd. De elever som fått uppehållstillstånd och ett svenskt personnummer innefattades inte av denna extra resurstilldelning oavsett vilken utbildningsnivå de låg på. 2000 kronor räckte enligt en informant till en timme i veckan med extra studiehandledning då den tjänsten kostade ungefär 500 kronor i timmen att köpa in vid tillfället.

Dessutom var fördelningen på många sätt ett bättre exempel på den ojämlikhet som dessa skolor upplever än mycket annat. Dessa skolor beskriver att de fick en mycket stor del andel av den del av flyktingströmmen som hamnade i Göteborg.

”Vår lilla skola här ...tog emot fler nyanlända än väldigt, väldigt många kommuner gjorde.”
– Rektor 3

Skolor i socioekonomiskt svagare områden tog alltså det verkligt stora ansvaret för att skola dessa barn och ungdomar och med Göteborg som exempel beskrivs skillnaden i stadsdelar på följande sätt:

”Jag träffade en rektor en gång som sa: Vi har tagit emot våra första nyanlända, vi har tre stycken. Då sa jag, vi har 30 stycken i en klass. Så att det säger lite grann om hur olika förutsättningarna har varit.” – Rektor 4

Utmaningens karaktär bestämdes av ett antal faktorer, men en av de största beskrevs som den mycket skilda nivå som de nyanlända barnen låg på, somliga beskrevs som liggandes på en högre nivå än deras kurskamrater i ämnen som matematik och naturorienteringsämnen, andra behövde alfabetiseras. Informanterna beskrev det som många elever på en gång utan ett alfabet eller ens en dag i skola innan ankomsten.

6.4 Kultur och samhällsfaktorer

I denna fråga fanns många kommentarer som inte direkt beskrev skoluppdraget, utan snarare vilka samhälleliga faktorer som leder till ökade svårigheter i måluppfyllelse. Den ökande segregering som beskrivits tidigare gällande Göteborg ligger högt på den listan. Skillnaden ligger i att dessa stadsdelar succesivt genom åren förvandlats till små samhällen mitt i samhället. Utan naturliga knutpunkter med det svenska samhället förutom de ”etniska svenskar” som de möter på skolan och i kontakter med myndigheter och vårdcentraler. Denna segregering beskrivs som ett stort problem då snarare än ett närmande till samhället flyttas alltför många

människor ifrån det. Detta har många oönskade sidoeffekter. En av de effekter som denna segregering leder till identifieras av intervjupersonerna som kulturell ojämlikhet i bemärkelsen att eleverna genom segregering nekas inträdet till svenska seder och svensk kultur.

”...kulturell ojämlikhet, den är mycket svårare att överbrygga. Mycket, mycket svårare att utjämna, för så ser i verkligheten ut här att vi har ju, jag menar det flera av våra utanförskapsområden, de är ju mer eller mindre som jag brukar säga de är ju avskurna från majoritetssamhället i mångt och mycket” Informanten fortsätter med att säga: *”en gång i tiden på åttiotalet när jag växte upp här så fanns det en större blandning”*- Rektor 4

Informanten berättar att detta påverkar i hög grad attityder och inställningar hos eleverna, det svenska är något avlägset som inte existerar i den egna verkligheten, när informanten vidare talar om vilken effekt detta har är en av de viktigaste punkterna att denna områdesisolation bland annat leder till en försämring i möjligheten att tillgodogöra sig det svenska språket. Informanten berättar om en undersökning som gjorts i området där elever som fötts i Sverige med utländska föräldrar i förskoleåldern har ett ordförråd på 2000-4000 ord, barn i den åldern bör ha ett ordförråd på ca. 6000-8000 ord. Med andra ord ligger eleverna kraftigt efter redan innan skolan har börjat. Och de börjar i en kraftig uppförsbacke.

Detta är ett intryck som återkommer, förståelse för och attityder till svenska samhället som tas för givna hos barn med en annan sociokulturell bakgrund, som förståelsen för skolans roll:

”Vi som är födda, uppvuxna i Sverige, med våra svenskfödda barn, de vet vad skola är från början. De har ett kulturellt kapital med sig. Men det har ju inte, alltså de flesta av våra elever har ju inte det med sig, de har föräldrar som kanske aldrig har gått i skola. Eller så har de gått i otroligt auktoritär skola.” Rektor 1

När informanterna talar fritt om vad som står i vägen för måluppfyllelse är det just dessa saker som återkommer, samhällsstrukturrella snarare än hur resursfördelningen ser ut, ett galopperande utanförskap där så många faktorer samspelar för att se till att de barn de försöker skola har en betydligt längre väg att vandra än barn födda i ett socioekonomiskt starkare område. När de beskriver utvecklingen målas en dyster bild upp. Samhällsutvecklingen är till stor nackdel för dessa barn och ungdomar och situationen har över tid blivit betydligt sämre.

Skolan är ju bara en del av det samhälle där en befinner sig, vi... har satsat på reformer som drar isär samhället istället för reformer som utjämnar. – Rektor 3

6. 5 Det kompensatoriska uppdraget

Det kompensatoriska uppdraget var ytterligare en faktor samtliga informanter diskuterade som ett av de viktigaste för att nå måluppfyllelse. Som delar i instrumentlådan nämner en informant att en socialpedagog, logoped och specialpedagog anställts för att möta elevernas behov. Men det kan i vissa fall leda till åtgärder som egentligen rent tekniskt ligger utanför skolans uppdrag. Att uppfylla målet av att kompensera innehöll därigenom lite olika svar som var mer områdesspecifika. Vissa gemensamma nämnare är dock värda att nämna. En av dem var trångboddhet, tanken var att vissa saker som av många tas för givna, till exempel att barnet skall ha en lugn och trygg studiemiljö att göra sina läxor i var för många av barnen en utopi. En informant berättade:

” Vi har en familj här som vi känner till, det är 11 stycken i en tvåa.” Rektor 4

En situation som kan leda till att barnen sitter i trapphuset och gör sina läxor för att få lugn och ro. En av de faktorer som gör att informanter talar om att de har olika format för läxhjälp, att de håller lokalerna öppna för barnen efter att deras skoldag är slut för att ge barnen en möjlighet att hitta en lugn studiemiljö. Detta är en idé som omfattas även av skolor som ligger i socioekonomiskt starkare områden, men för dessa informanter handlar det om en större omfattning. Men det kan inte stanna där då eleverna hamnar efter i så stora delar av de sociala och kulturella avseenden som tidigare nämnts, ett exempel är från en rektor som upptäckte att många av eleverna ännu inte lärt sig simma vilket ledde till en simskola i skolans regi.

”... vi ordnar läxhjälp fyra kvällar i veckan, 4 dagar i veckan så ordnar vi simskola för eleverna så vi bussar eleverna till simskola” Rektor 4

Ännu en fråga som en av informanterna tar upp är hur arbetet ibland kan handla om information och mer eller mindre skolning av föräldrarna då en så viktig fråga för skolan är att föräldrar har engagemang och skapar en bra miljö för eleverna i hemmet. Ofta handlar det om sådant som för många andra är basinformation.

”alla vill ju att det ska bli som allra bäst för deras barn. Men alla har inte förmågan. Och alla vet inte hur man gör.” – Rektor 1

Viljan finns, men inte kunskapen, och ibland inte heller språkkunskapen. Flera av rektorerna vittnar om att föräldrarna visar upp ett mycket stort intresse för skolan och vilka möjligheter den ger deras barn, så det handlar inte om ointresse utan mer om oförståelse för vilken roll föräldrarna bör ha i barnens skolgång. Detta kan ge utslag i mycket olika avseenden. När informanterna talar om det kompensatoriska uppdraget och ombes att närmare utveckla vad

som saknas eller skulle behöva läggas till är förslagen många, och en del av dem handlar om satsningar på utveckling i det egna området. Förslag som att hålla skolan uppe på kvällarna och göra det till en naturlig mötesplats för föräldrar och anhöriga, där frivillig undervisning i svenska och engelska för föräldrarna skulle ingå. Fritidsaktiviteter och liknande för att hjälpa föräldrarna att kunna hjälpa sina barn och dessutom själva utvecklas. Ett medborgarkontor är ett annat förslag där tillgång till datorer och översättningstjänster skulle kunna hjälpa föräldrarna och kompensera för de vars föräldrar inte har råd att ha en dator hemma. Kostnaden för ett stegrande utanförskap upplevs som högre än vad det skulle kosta att göra sådana insatser, även ekonomiskt.

Ytterligare ett område som lyfts fram är den digitala kompetensen som hos vissa elever upplevs som mycket låg. Detta blir något av en paradox då samhällsdebatten ofta går om skärmbegränsning och andra åtgärder för att försöka motverka att barnen i för hög utsträckning sitter framför datorer och andra skärmar. Många av barnen har i hemmet ingen tillgång till datorer vilket gör att skillnaderna kan vara mycket stor jämfört med elever från socioekonomiskt starkare områden.

”Det var en lärare som berättade för mig förra året att elever tar fram ett worddokument, man lär dem att ta fram ett worddokument och så börjar skriva, och så när sidan är slut, bara, men, hur får jag fram en ny sida? Och då är det högstadiel elever”. – Rektor 1

Att dessutom uppgiften växlar i karaktär från skola till skola är något som informanterna trycker på, även de som arbetat på skolor i socioekonomiskt mindre gynnade områden före den plats de är nu. Analys och åtgärder måste bestämmas på plats vilket gör att den frihet de ändå har som rektorer uppfattas som någonting positivt. Två skolor i samma område, med bara några spårvagnshållplatser emellan sig kan trots ett elevunderlag som ser snarlikt ut kämpa med vitt skilda förutsättningar, och en för skolan unik problematik. Så här uttrycker en rektor det som väsentligt lyckats höja sin skolas resultat på ett antal år:

”Så att man kan inte köra samma utvecklingsarbete, liksom kopiera det och köra på någon annan skola utan det måste hela tiden bottna i hur verksamheten ser ut på den enskilda skolan. Annars riskerar man att skjuta bredvid målet.” Rektor 2

Letandet efter en one-size-fits-all lösning skulle från politiskt håll kanske vara lockande men skulle enligt informanterna inte fungera. Resultat uppnås genom att organisationen uppvisar

flexibilitet inför olikheter. Både kollektiva, unika för skolan ifråga, och individuella för den enskilda elevens förutsättningar och startpunkt.

Även om många av kommentarerna kring uppdraget och den egna skolan är positiv finns som tidigare nämnts fortfarande en skepsis från informanterna kring åt vilket håll samhället pekar. En informant påpekar att det är ingen slump att unga från Sveriges socioekonomiskt mindre gynnade områden gett sig av för att ansluta sig till IS. Det är snarare en av de otäckaste följderna av att utanförskapet växer.

”Det är som att alla kan se att det här tåget är på väg att spåra ur, att rasa ner för ett stup men det är ingen som har medlen att bromsa tåget.” - Rektor 4

7. Reflektioner

Detta arbete börjar och slutar i frågan om resurser. Vilka resurser en skola har påverkar i stor utsträckning vad en skola har möjligheten att göra för att kompensera för elever med sämre socioekonomiska förutsättningar. Däremot ledde dessa intervjuer till en problembeskrivning som jag inte riktigt förutsett när jag förberedde intervjufrågorna. Istället för att få förklaringar kring var resursbristen hämmar möjligheten till skolresultat kom intervjuerna till stor del att handla om systemfel i hur samhället är uppbyggt och hur det kompensatoriska uppdraget innehåller en uppgift som uppfattas som svår att uppfylla. Inte då enbart baserat på resurser utan även på grund av samhällsaspekter. Att kompensera för att elever hamnar efter kulturellt och språkmässigt helt enkelt för att de är födda i ett visst område med föräldrar som har liten kontakt med svensk kultur låter sig helt enkelt inte göras, åtminstone inte fullt ut. Svaret på frågan överensstämmer med andra ord med den del av forskningen som berättar om vikten av sammanhang (bla Gustafsson, Myrberg, 2002). Resurser i form av väl tilltagna medel som används på ett fruktbart sätt i skolverksamheten uppfattas som en viktig del i vilka resultat som uppnås, både av samtliga intervjuade rektorer och den forskning som tidigare citerats. Resurser i bemärkelsen tillgång till rätt lärarkompetens är även detta viktigt för resultaten. Men den slutsats jag kan dra från detta arbete är att skolresultaten kan hämmas av faktorer som inte ingår i resursfrågan, som dessutom ligger utanför skolans uppdrag och möjlighet att kontrollera.

Bristande språkkunskaper är en av de faktorer som kan stå i vägen för att bryta utvecklingen med en växande segregering och det tas upp av informanter som en av de viktigaste. För chansen att bryta cirkeln att klasstillhörighet reproduceras och att ta sig vidare till högre utbildning blir språket ett av de viktigaste instrumenten. Om språket inte uppfattas som korrekt

och funktionellt för samhället utanför det område eleven kommer från kan detta vara hämmande för vilka möjligheter denne får i framtiden. Skolan har här en viktig uppgift som delvis kan kompliceras av det kulturella kapital som eleverna saknar. Detta bekräftas av forskning på området: *"Om den grupp som språket signalerar tillhörighet till av majoritetssamhället uppfattas som socialt underlägsen, blir språket en viktig symbolisk statusmarkör. Oavsett etnisk, utländsk eller svensk bakgrund blir det som uppfattas som 'förortssvenska' platsat och deklasserat. Möjligheten att få en korrekt och i majoritetssamhället väl fungerande svenska när man växer upp i Angered anses av många informanter vara ett reellt problem"* (Widigson 2013).

Rektorernas bild av hur samhället förändrats med ökande svårigheter att uppfylla det kompensatoriska uppdraget stämmer väl överens med den del av forskningen som talar om förändring på macronivå för att på allvar komma åt problematiken med ökad ekonomisk ojämlikhet (se bla. Salonen 2011). Samtidigt erkänns det egna ansvaret och det ger en blandad bild av hur mycket som går att åstadkomma på lokal skolnivå.

Detta är inte några nya eller världsomvälvande slutsatser men i den mån detta arbete tillfört något är det i så fall en förstärkning av argumenten för den del av forskningen som talar om omfördelningspolitik och åtgärder på ett mer samhällsligt plan. Skolåtgärder i form av ökade resurser kan lösa en del av frågan då skolan får större möjligheter att kompensera. Men en åsikt som återkom hos mina informanter är att den roll som skolan kan spela är viktig, men begränsad. De förändringar som skett i samhället har inte varit till fördel för den kategori av ungdomar som de undervisar och det som skulle kunna ses som ett tillägg till den forskning som redan finns är upplevelsen från de som arbetar rent praktiskt i socioekonomiskt utsatta områden.

I inledningen presenterades vikten av skola som en faktor för att motverka ekonomisk ojämlikhet. Det är tydligt att skolan har en stor betydelse i det avseendet, men möjligheten är begränsad av många andra faktorer. Segregationen i sig självt, med den kulturella ojämlikhet som följer av detta gör att eleverna hamnat efter i fler avseenden än bara språkligt.

Tidigare citerade Joseph Stiglitz har arbetat länge med frågor kring ekonomisk ojämlikhet och uttrycker det på följande vis (2015): *"Every aspect of our economic, legal, and social frameworks helps to shape inequality: from the education system and how it is financed, to the health system, to tax laws, to our governing of bankruptcy, corporate governance, to the functioning of our financial system, to antitrust laws."*

En positiv utveckling värd att nämna är ändå att trenden är svagt uppåtgående gällande skolorna i socioekonomiskt mindre gynnade områden, något fler elever går ut med gymnasiebehörighet från skolor i dessa områden än tidigare (Jämlikhetsrapporten 2017).

Referenslista:

Artiklar:

Andersson, R., Bråmås, Å., Hogdal, J., 2009. Fattiga och rika – segregerad stad Flyttningar och segregationens dynamik i Göteborg 1990–2006 Rapport, framtagen för Stadskansliet och Social resursförvaltning, Göteborgs stad.

[http://www4.goteborg.se/prod/storstad/dalis2.nsf/vyFilArkiv/Fattigaochrika.pdf/\\$file/Fattigaochrika.pdf](http://www4.goteborg.se/prod/storstad/dalis2.nsf/vyFilArkiv/Fattigaochrika.pdf/$file/Fattigaochrika.pdf) (Hämtad 18-12-20)

Andersson, R. Bråmås, Å. Holmqvist, E. 2010. Counteracting Segregation: Swedish Policies and Experiences. *Housing Studies*, Vol. 25, No. 2, 237–256, March 2010

Beltman, S. , Mansfield, C. and Price, A. 2011 Thriving not just surviving: A review of research on teacher resilience. *Educational Research Review*, 6 (3). pp. 185-207.

Buchanan, J. 2010 May I be excused? Why teachers leave the profession. *Asia Pacific Journal of Education*, 30(2), 199-211. DOI: 10.1080/02188791003721952.

Currie, J. 2011. "Inequality at Birth: Some Causes and Consequences." *The American Economic Review*, vol. 101, no. 3, pp. 1–22. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/29783707.

Darling-Hammond, L. 2000. Teacher Quality and Student Achievement: A Review of State Policy Evidence *Education Policy Analysis Archives*, v8 n1

Gustafsson, J-E., Myrberg, E. 2002. Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat -en kunskapsöversikt. Kunskapsöversikt publicerad av Skolverket. LENANDERS GRAFISKA AB, KALMAR 2002 ISBN 91-85009-04-0

Göransson, K. Lindqvist, G. Klang, N. Magnusson, G. & Claes Nilholm 2015. Speciella yrken? Specialpedagogers och speciallärares arbete och utbildning: En enkätstudie ISSN 1403-8099 urn:nbn:se:kau:diva-35060 Karlstad University Studies | 2015:13 Hämtad 2019-01-02 från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:784444/FULLTEXT01.pdf>

Hedges, LV, Laine, RD & Greenwald, R 1994, 'Does Money Matter? A Meta-Analysis of Studies of the Effects of Differential School Inputs on Student Outcomes' *Educational Researcher*, vol. 23, no. 3, pp. 5-14. <https://doi.org/10.3102/0013189X023003005>

Hoppey, D. McLeskey, J. 2010. A Case Study of Principal Leadership in an Effective Inclusive School Published by: Hammill Institute on Disabilities

- Karl, T, L. 2000. "Economic Inequality and Democratic Instability." *Journal of Democracy*, vol. 11 no. 1, pp. 149-156. Project MUSE, doi:10.1353/jod.2000.0014
- Laczko-Kerr, I., & Berliner, D.C.. (2002, September 6). The effectiveness of "Teach for America" and other under-certified teachers on student academic achievement: A case of harmful public policy," *Education Policy Analysis Archives*, 10(37). Retrieved [18-12-29] from <http://epaa.asu.edu/epaa/v10n37/>.
- Lindahl, M., Palme, M., Massih, S,S., Sjögren, A. 2012. Intergenerationell rörlighet i inkomster och utbildning -En analys av fyra generationer. IFAU. Institutet för arbetsmarknad och utbildningspolitisk utvärdering.
- Lohmann, H. 2008. Welfare states, labour market institutions and the working poor: a comparative analysis of 20 European countries, DIW Discussion Papers, No. 776, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW), Berlin
- Malmberg, B. Andersson, A. Östh, J. (2013) Segregation and Urban Unrest in Sweden. *Urban geography* Hämtad 2019-02-01 <http://dx.doi.org/10.1080/02723638.2013.799370>
- Persson, S. 2012. Förskolans betydelse för barns utveckling, lärande och hälsa. Ett diskussionsunderlag framtaget för Kommission för ett socialt hållbart Malmö. <http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/17398/F%C3%B6rskolans%20betydelse%20f%C3%B6r%20barns%20utveckling%2C%20l%C3%A4rande%20och%20h%C3%A4lsa.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Hämtad 18-12-31)
- Salonen, T., 2010. Barns ekonomiska utsatthet, Rapport publicerad av Rädda Barnen. Hämtad 2019-01-30 från http://muep.mau.se/bitstream/2043/12948/2/rb_barnfattigdom_stora_rapporten_med_bilagor_publicerad.pdf
- Salonen T. 2012 Befolkningsrörelser, försörjningsvillkor och bostadssegregation. En sociodynamisk analys av Malmö. Rapport framtagen för Kommission för ett socialt hållbart Malmö. Hämtad 2019-01-29 från <http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/14801/Salonen.pdf?sequence=2>
- Salonen, T. 2011. Välfärd, inte för alla. Den ekonomiska familjepolitikens betydelse för barnfattigdomen i Sverige. Rapport publicerad av Rädda Barnen. Hämtad 2019-01-30 från http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/12947/barnfattigdom_fordjupning_ny.pdf?sequence=2

Sanders, W, L., Rivers, J, C. 1996 Cumulative and Residual Effects of Teachers on Future Student Academic Achievement. University of Tennessee Value-Added Research and Assessment Center 225 Morgan Hall P.O. Box 1071 Knoxville, Tennessee 37901-I 071

Solga, H. 2014. Education, economic inequality and the promises of the social investment state, *Socio-Economic Review*, Volume 12, Issue 2, 1, Pages 269–297, <https://doi.org/10.1093/ser/mwu014>

Stiglitz, J. E. 2015. Inequality in America: A Policy Agenda for a Stronger Future. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 657(1), 8–20. <https://doi.org/10.1177/0002716214552784>

Waldron, N, L. McLeskey, J. Redd, L. 2011. Setting the Direction: The Role of the Principal in Developing an Effective, Inclusive School Journal of Special Education Leadership. Sep2011, Vol. 24 Issue 2, p51-60. 10p

Widigson, M (2013) Från miljonprogram till högskoleprogram, Plats, agentskap och villkorad valfrihet. Doktorsavhandling vid Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning, Göteborgs universitet

Wiggan, G. 2007. Race, School Achievement, and Educational Inequality: Toward a Student-Based Inquiry Perspective. *Review of Educational Research*; Washington Vol. 77, Iss. 3, (Sep): 310-333.

Internetresurser:

World top income database, databas för inkomstjämlighet
<https://wid.world/> (data hämtad 12-12-10)

Jämlighetsrapporten 2017 <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/d6e5a288-d8a2-4798-a0de-17219bf40436/jamlikhetsrapporten2017.pdf?MOD=AJPERES>

Samling för skolan Nationell strategi för kunskap och likvärdighet (2017) Slutbetänkande från Skolkommissionen.

<https://www.regeringen.se/498092/contentassets/e94a1c61289142bfbcdf54a44377507/samling-for-skolan---nationell-strategi-for-kunskap-och-likvardighet-sou-201735.pdf> (hämtad från skolkansliet 18-12-29)

Regeringens hemsida <https://www.regeringen.se/artiklar/2018/06/sverige-ska-ha-en-jamlik-kunskapsskola/> (hämtad 19-01-05)

Kommunernas resursfördelning och arbete mot segregationens negativa effekter i skolväsendet (2014) Rapport från Skolinspektionen
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2014/segregation/kvalgr-segregation-slutrapport.pdf> (hämtad 19-01-05)

Hemsida, Skolverket 2018 <https://www.skolverket.se/temasidor/starka-likvardigheten-i-utbildningen> (hämtad 2018-12-15)

Olika elever – samma undervisning Skolinspektionens erfarenheter och resultat från tillsyn och kvalitetsgranskning 2010
<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/regeringsrapporter/arsrapporter/olika-elever-samma-undervisning.pdf> (hämtad 18-12-28)

Skollagen, http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800 (hämtad 18-12-28)

Böcker:

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., & Wängnerud, L. (2017). Metodpraktikan : Konsten att studera samhälle, individ och marknad (Femte upplagan. ed.). Stockholm: Wolters Kluwer.

Kvale, S., Brinkmann, S. (2013). Den kvalitativa forskningsintervjun (Andra upplagan) Studentlitteratur, Lund

Piketty, T (2014). Capital in the Twenty-First Century. The Belknap Press of Harvard University Press. CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS LONDON, ENGLAND

Bilaga 1. Mail till rektorer innan telefonbokning

Hej!

Mitt namn är Kenneth Jutman och jag studerar på linjen för statsvetenskap på Göteborgs universitet. Jag har inlett att skriva min kandidatuppsats nu under hösten. Jag intresserade mig för vilka mekanismer som driver utvecklingen mot ökad ekonomisk ojämlikhet och då många forskare beskriver utbildningsåtgärder som en av de viktigaste faktorerna för att motverka ekonomisk ojämlikhet ville jag gå vidare på detta ämne.

Riktade satsningar mot skolor i socioekonomiskt mindre gynnsamma områden är en av de viktigaste åtgärderna men i senaste PISA- rapporten nämns att rektorer berättar att resurserna inte möter de behov som finns.

Detta behöver jag veta mer om, detta är också det område jag tror att det går att tillföra något till ämnet men för att göra det behöver jag intervjua de rektorer som sitter på den faktiska kunskapen om hur verkligheten ser ut. Hur ser ditt arbete ut? Vad upplever du gällande de resurser som finns och vad som saknas?

Jag kan inte gå vidare utan den expertis du och dina kollegor sitter på så jag skulle behöva låna en timme av din tid för att få reda på hur du ser på utvecklingen och framtiden i frågan. Jag inser att din tid är begränsad och att du har många uppgifter på ditt bord att lösa men hoppas ändå att du kan ta dig denna tid.

Jag kommer att ringa under veckan och förhoppningsvis kunna boka en tid för intervju med dig.

Tack på förhand och för den tid du redan ägnat åt detta mail.

Med vänlig hälsning

Kenneth Jutman

Bilaga 2. Intervjuguide

Inledning, frågor om bakgrund:

Hur länge har du arbetat som rektor?

Hur länge har du arbetat på den här skolan?

Var arbetade du innan detta?

Hur tänkte du kring att ta detta uppdrag?

Har ditt arbete förändrats i sin karaktär sedan du startade?

Från ditt perspektiv, förbättringar, försämringar?

Intention och verklighet

I ditt arbete har du att hantera elever från en svagare socioekonomisk familjesituation, hur skulle du säga att det påverkar ditt arbete?

Vad tror du är de viktigaste skillnaderna från ett arbete med elever från en ekonomiskt starkare bakgrund? (Vilka utmaningar möter du?)

Svenska skollagen säger att alla elever ska ha samma förutsättningar oavsett bakgrund, hur långt skulle du säga att vi är från det idealet?

Hur skulle den ideala situationen se ut utifrån denna skolas förutsättningar?

Arbetsmetodik utifrån resurser

Senaste pisa visar inte bara att skillnaderna ökar mellan elever med mindre gynnsam socioekonomisk familjesituation och de med ekonomiskt starkare bakgrund. Samtidigt talar rektorer med uppdrag

Varför tror du att det är så?

Hur arbetar ni med att stärka elever som har lägre studiemotivation?

Vad upplever du är de viktigaste åtgärderna för att motverka utvecklingen utifrån ditt uppdrag?

Upplever du att du har tillräckliga resurser för att fullgöra ditt uppdrag?

Om inte, var brister resurserna?

Hur ser resursfördelningen ut från ditt perspektiv?

Hur svårt är det att lösgöra resurser för att möta ökade svårigheter?

Finns det någonting i de rutinerna som skulle kunna ändras på för att förenkla ditt arbete?

Hur upplever du att du får mest ut av de resurser du har?

Vad används resurser till, vilka åtgärder är specifika kring elever från socioekonomiskt mindre gynnsamma familjer?

Vilka instruktioner kommer från kommun/skolverket (statliga och kommunala riktlinjer)